

УДК 37.011.2/001.3-051:57](477)(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-2-50>

Катерина ЧЕКАНЮК,
orcid.org/0000-0002-6457-9985

*аспірантка кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
(Глухів, Сумська область, Україна) 4kanuk1601@gmail.com*

МОТИВАЦІЯ ЯК ПРОВІДНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

У статті розглянуто основні компоненти професійного розвитку вчителів. Виділено критерії професійної компетентності педагогів. Змістовно охарактеризовано мотиваційний компонент професійного розвитку, як рушійну силу професійного самовдосконалення особистості. Зауважено, що мотивація – це процес, що, безумовно, стимулює поведінку людини, завдяки якому підвищується ефективність діяльності педагога, поліпшується його конкурентоспроможність. Наголошено на важливості вирішення проблеми мотивації педагогів в чинних державних документах. Висвітлено значущість вмотивованості педагогів в їх професійній діяльності та визначено шляхи її формування. Констатовано, що однією з складових мотиваційної готовності майбутнього педагога є мотивація професійного саморозвитку. Виокремлені можливості та способи розвитку вчителів біології. Розглянуто шляхи формування стійкої мотивації педагога. Визначено місце міжнародної співпраці у формуванні мотивації до професійного розвитку. Зауважено, що вмотивованість впливає на ефективність діяльності педагога. Визначено, що поштовхом до професійного самовдосконалення є розуміння професійних вимог. З'ясовано значення стимулів у процесі підвищення кваліфікації. Визначено, що неформальна освіта має особливе значення у професійній діяльності педагога, яка пов'язана з його постійним саморозвитком, оновленням змісту, форм і методів навчання. Зауважено на особистих характеристиках педагога як на рушійній силі для самовдосконалення. Констатовано, що педагогічна діяльність багатоконпонентна система, де всі складові взаємозалежні, синергія яких дає змогу розкрити потенціал вчителя на всіх освітніх рівнях.

Ключові слова: *вчитель, компетентність, мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісний, рефлексивний компоненти, мотивація, саморозвиток, стимул, професійна діяльність, професійний розвиток.*

Kateryna CHEKANYUK,
orcid.org/0000-0002-6457-9985

*Postgraduate student at the Department of Professional Education
and Technologies of Agricultural Production
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University
(Glukhov, Sumy region, Ukraine) 4kanuk1601@gmail.com*

MOTIVATION AS A LEADING COMPONENT OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF BIOLOGY TEACHERS

The main components of professional development of teachers are considered in the article. The criteria of professional competence of teachers are highlighted. The motivational component of professional development is meaningfully characterized as a driving factor in the professional self-improvement of an individual. It was noted that motivation is a process that certainly stimulates human behavior, thanks to which the effectiveness of the teacher's activity increases and his competitiveness improves. The importance of solving the problem of teachers' motivation in current state documents is emphasized. The significance of teachers' motivation in their professional activity is highlighted and the ways of its formation are determined. Opportunities and methods of development of biology teachers are highlighted and ways of forming a teacher's sustainable motivation are considered. The place of international cooperation in the formation of motivation for professional development is determined. The author noted that motivation affects the effectiveness of the teacher's activity. It was determined that the impetus for professional self-improvement is the understanding of professional requirements. The importance of incentives in the process of professional development has been clarified. It was determined that non-formal education is of special importance in the professional activity of a teacher and is connected with his constant self-development, updating the content, forms and methods of education. The author draws attention to the teacher's personal characteristics as a driving force for self-improvement. It was established that pedagogical activity is a multi-component system, where all components are interdependent, the synergy of which makes it possible to reveal the teacher's potential.

Key words: *teacher, competence, motivation, motivational component of professional development, self-development, incentive, professional activity, professional development.*

Постановка проблеми. Сьогоднішній розвиток науки та освіти спонукає нас до розуміння, що вчителем може бути не кожен, адже окрім професійних здібностей має бути любов та повага до підростаючого покоління, вміння зацікавлювати та бути авторитетом. Учителі відповідальні за формування майбутнього кадрового і громадянського потенціалу суспільства. Яскрава, неординарна, приваблива особистість учителя виступає однією з найважливіших умов, а також засобом досягнення успіху вихованців. Професія вчителя має глобальне соціальне значення тому має залишатись в центрі уваги держави.

В Освітніх документах: Національна доктрина розвитку освіти, Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Державній програмі «Вчитель», Концепції педагогічної освіти, зацентовано увагу на ролі учителя як важливої постаті в сучасному суспільстві. Професія вчителя висуває значно вищі вимоги до розвитку певних характеристик особистісних якостей педагога, насамперед соціального інтелекту та професійної компетентності. Вчитель – професія соціальна, і її особливе призначення – навчатися, змінюватися, розвиватися та взаємодіяти з іншими людьми, які потребують допомоги у складних життєвих та освітніх ситуаціях. Ведення педагогічної діяльності вимагає від вчителя таких якостей, як соціальна відповідальність, комунікабельність, творчі здібності до розвитку, емоційність і ентузіазм у розв’язанні різноманітних завдань, готовність адекватно сприймати фахові інновації. Вчитель – це людина яка синергує в собі професійні, наукові, особисті та духовні якості. Все це залежить від рівня сформованої мотивації вчителя. Адже дуже часто однакові за ресурсними можливостями педагогічні колективи мають абсолютно різні результати педагогічної діяльності. Такий факт обумовлюється різними рівнями мотиваційної діяльності педагогічних працівників (Ковальчук, 2017: 383).

Мета статті. Головною метою цієї роботи є висвітлення мотиваційного компонента, як рушійної сили для професійного розвитку вчителів біології.

Аналіз досліджень. Ґрунтовний аналіз наукової літератури з проблем професійного розвитку вчителів дає змогу зазначити, що вчитель має постійно підвищувати та удосконалювати свій професіоналізм, прагнути до постійного розвитку.

Дослідники розглядають професійний розвиток як інтегроване утворення, що включає одночасно процес формування професійних

компетентностей, готовність до реалізації в педагогічній діяльності та особистісне зростання, яке відображається певними змінами в мотиваційній, когнітивній, емоційній, ціннісній та когнітивній (поведінковій) сферах особистості. Акцентуючи увагу на різних сторонах цього розвитку, вчені висвітлюють характеристики та компетентності, об’єднуючи їх у систему взаємопов’язаних компонентів професійного розвитку. Зокрема В. Рибалка (Рибалка, 2008: 170) наголошує, що «найважливішою умовою професійного розвитку є включення особистості до трудової і професійної діяльності та опанування її базовими компонентами: потребово-мотиваційним, інформаційно-пізнавальним, цілеформуєчим, зняряддево операційно-результативним та емоційно-почуттєвим». Саморозвиток, на думку вченого, є основою самореалізації фахівця та професійний та особистісний розвиток як взаємообумовлені процеси.

К. Чарнецькі розглядав специфіку особливостей професійного розвитку на різних його етапах та виокремлював характерні психологічні риси професійної особистості, які зумовлюють ефективне професійне зростання: активність, почуття обов’язку, відповідальність тощо. Особливу увагу він приділяв здібностям до професійної діяльності, інтересу до професії, мотиваційній сфері, цінностям особистості та сфері спілкування (Чарнецькі, 1999: 30). Інтерес до професії та мотивація до діяльності по суті, відображають мотиваційну сторону розвитку. Активність старанність, дисциплінованість – можна розглядати як поведінкові прояви. Також вчений вказував на роль ціннісних орієнтацій, які спрямовують ідейні сторони життя, та спілкування з оточуючими, яке забезпечує взаємодію і співпрацю з колегами.

На етапі навчання майбутніх фахівців, О. Баглай розглядала особистісно-психологічні та операційні компоненти готовності до професійної діяльності. До психологічних аспектів дослідниця відносить професійні мотиви, потреби, інтереси, знання, до операційних – вміння, навички, досвід (Баглай, 20013: 15).

О. Шмирко виокремлює мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, регулятивно-поведінковий компоненти цього інтегративного утворення, що визначає особистісну професійну позицію, осмислене і ціннісне ставлення спеціалістів до власного професійного розвитку (Шмирко, 2016: 120).

В. Калінін у структурі готовності до роботи у школі визначив такі критерії, як стимулюючий, когнітивний, практичний, ціннісний та результативний (Калінін, 2005: 18).

М. Бирка, окрім професійних знань і умінь, звертає увагу на психологічний аспект професійного розвитку, який має такі складові: професійна зацікавленість, здібності, мотиви діяльності, переконання, особистісні якості та світогляд (Бирко, 2016: 150)

О. Шевченко вважає, що післядипломна освіта педагогів повинна забезпечувати такі компоненти професійного розвитку: емоційно-вольовий (формування професійної саморегуляції вчителя); поведінковий (формування його професійної ідентичності); когнітивний (формування професійної свідомості); ціннісно-мотиваційний (формування професійної позиції молодого вчителя); розвиток професійної педагогічної рефлексивності (Шевченко, 2014: 230).

Л. Коваль та В. Харагірло характеризують процес професійного становлення як розвиток трьох його складових: рефлексивного, діяльнісно-продуктивного та мотиваційного. Рефлексивна складова – це знання людини про себе як суб'єкта професійної діяльності, уявлення про вимоги до особистості педагога, вміння оцінювати власну діяльність, сприйняття поглядів інших на свою роботу. Діяльнісно-продуктивна складова – це вміння вирішувати педагогічні завдання: здатність планувати і коригувати свою інтелектуальну діяльність, створювати нові ідеї, застосовувати знання у широкому спектрі ситуацій, розпізнавати проблему, знаходити ефективні способи її вирішення. Мотиваційний компонент – це спрямованість на самопізнання і саморозвиток, прагнення вдосконалюватись та співпрацювати, обмінюючись досвідом (Коваль, Харагірло, 2014: 192).

У розвитку професійної компетентності педагогів В. Баркасі визначає такі критерії: процесуально-змістовні (методологічні, загальнотеоретичні, спеціальні знання, вміння, навички, компетентність, володіння педагогічною технологічною базою, використання технологій педагогічного менеджменту), соціально-громадянські (громадянська відповідальність, розуміння важливості освітньої діяльності, соціальна активність, ціннісний компонент (національні цінності: свідомість, толерантність, повага до різних національних мов, релігій і культур), соціальна активність, культура (національні цінності: свідомість, толерантність, повага до різних національних мов, релігій і культур, повага до різних культур); регулятивно-оцінний (мотивація досягнення компетентності; рівень професійної самосвідомості; емоційна гнучкість); професійно-особистісний (гуманність; мобільність; комунікативність) (Баркасі, 2004: 215). О. Волченко досліджува про-

фесійно-мотиваційний, змістово-операційний, персоналізований, результативний критерії компетенції майбутніх учителів (Волченко, 2005: 43).

Рівень сформованості професійного розвитку вчителя, на думку Л. Мартинець, виражається у таких складових: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практичний, рефлексивний. Внутрішню детермінацію професійної поведінки забезпечує мотиваційна складова, що включає мотиви і потреби, які спонукають фахівця до самовдосконалення. Система знань учителя представлена у когнітивній складовій, а практичний критерій полягає у його здатності застосувати ці знання у практичній діяльності. Рефлексивна складова передбачає вміння оцінювати і аналізувати свої знання, вміння та поведінку, усвідомлення вчителем необхідних напрямків свого розвитку та організацію подальшої самоосвіти (Мартинець, 2016: 35).

Особистісно-професійний розвиток В. Щербіна визначає як: «процес особистісного розвитку, орієнтований на високий рівень професіоналізму та достатню базу професійних досягнень, якій здійснюється за допомогою навчання та саморозвитку як в професійній діяльності так і професійній взаємодії» і виділяє у ньому особистісний, змістово-операційний та рефлексивний компоненти (Щербіна, 2009: 10).

На думку Л. Литвинюк, професійне зростання вчителя реалізовується через розвиток мотиваційної, когнітивної, афективної та конативної його складових, операційно-процесуальної активності спеціаліста (Литвинюк, 2007: 14).

Розглядаючи висновки вище вказаних дослідників як експертні думки, ми визначили компоненти професійного розвитку вчителя біології в умовах освітнього середовища, які виокремлюють більшість сучасних українських вчених: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти.

Виклад основного матеріалу. Система освіти завжди відповідала вимогам та потребам суспільства, в підготовці до життя в соціумі. Освіта покликана надавати свободу професійного, інтелектуального та соціального вибору; задовольнити потреби ринку праці у професійних фахівцях. Усе це було б неможливо без позитивної мотивації та прагнення людини до самовдосконалення й постійного розвитку.

На думку професора педагогічних наук Ковальчука В.І мотивації працівників освітньої сфери мають свої особливості, характерною рисою яких є система мотивів. Яка в свою чергу визначає особливості їхньої професійної діяльності такі як: зацікавленість до предмету інтерпретатором

якого є сам педагог, можливість передати власний професійний досвід учням, виробити професійну компетентність іншого, сприяти формуванню його умінь і навичок, а також перспектива спілкування з молодими людьми, можливість належати до групи інтелігенції, бути належним до царини, у якій працюють інтелектуали, наявність змоги творчо проявити свій професійний та особистісний потенціал, а також можливість безкоштовного підвищення власної педагогічної кваліфікації (Ковальчук, 2014: 325).

Мотивація – це система мотивів, спонукань, які виступають стимулами для певної форми діяльності людини. Мотив – це рушійна сила (те, що спонукає людину діяти або робити щось). В основі мотивації завжди є потреби як базові фізичні так і економічні і соціальні (потреби у визнанні, саморозвитку, кар'єрному рості). Усвідомлення та переживання первинних (вроджених) і вторинних (матеріальних і духовних) потреб призводить до появи мотивів діяльності, завдяки яким ці потреби задовольняються. Одна й та сама діяльність може відбуватися під впливом різних мотивів. Для задоволення своїх потреб люди використовують різні мотиви, на які впливають матеріальні та нематеріальні чинники. Мотиви включають різні форми уяви, особисті почуття та переживання.

Мотивація є рушійною силою до професійного самовдосконалення особистості. Для професійного зростання педагога потрібно створити в закладі освіти таке середовище, яке б враховувало ті мотиви, що зумовлюватимуть професійний розвиток.

Мотивація – процес який, беззаперечно, стимулює поведінку людини. На мотивацію впливають як потреби, цілі, наміри, а також психологічні чинники, які підтримують особистість під час досягнення мети (Гончаренко, 1997).

Мотиваційний компонент відображає ставлення вчителя до своєї професійної діяльності, що виражається в цілепокладанні. Мотиваційний компонент включає у себе: потребу в професійній діяльності, прагнення до творчої науково-педагогічної діяльності та інтерес до викладання, а також пізнавальні, професійні та творчі мотиви, що впливають на досягнення цілей. Даний компонент ґрунтується на таких конструктах, як мотивація досягнення, показники професійного самовизначення та професійної орієнтації (Біла, 2007: 70).

Значимість проблеми формування мотивації вчителя задекларовано в Концепції «Нова українська школа», метою якої є «забезпечення докорінного та системного реформування загальної середньої освіти» за кількома напрямками, серед яких

«підвищення мотивації вчителів шляхом збільшення заробітної плати, забезпечення академічної свободи та сприяння професійному зростанню», що свідчить про серйозність проблеми (Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII).

Розуміючи мотиви діяльності педагога, можна ефективно організувати процес розвитку його професійної компетентності. Адже розуміння того, що стимулює людину, які мотиви покладено в основу її дій, допомагає ефективному професійному зростанню. Зараз вчитель-професіонал повинен мати високий рівень професійної мотивації, вміти самостійно конструювати сценарії власного професійного життя, бути стійким до зовнішніх перешкод, бути готовим до постійного професійного особистісного розвитку, прагнути до доброчесності та самореалізації, бути конкурентоспроможним, збагачувати свій професійний досвід власним творчим доробком тощо» (Сич, 2005).

Існують різні класифікації мотивів педагогічної діяльності, можна виділити три групи мотивів педагогічної діяльності: посадові мотиви; мотив захоплення педагогічною діяльністю; любов до дітей. Спираючись на них, ми визначили декілька шляхів формування стійкої мотивації педагога.

1. Використання цифрових технологій є спонукальним чинником у навчальній, пізнавальній та професійній педагогічній діяльності. Це актуальний допоміжний засіб, який застосовується у формуванні позитивної мотивації педагога. Сьогодні існує низка інформаційних та освітніх ресурсів та інструментів для розвитку цифрової грамотності вчителів, включно з мережами, онлайн-курсами, навчальними платформами, інструментами оцінювання та самооцінювання, навчальними програмами. Прикладом є програма Європейської комісії eTwinning, яка пропонує європейським школам можливість працювати разом для реалізації спільних проектів. eTwinning надає вчителям безкоштовні та безперервні можливості професійного розвитку в режимі онлайн (Ковальчук, 2018: 140). Для вчителів біології варто виділити такі ресурси як: Всеукраїнський освітній портал «Острів знань», який об'єднує між собою учнів, педагогів та батьків, і призначений не лише для обміну інформацією, а й для обговоренню питань і проблем, що виникають у галузі освіти. Український біологічний сайт – створений для освітлювання деяких аспектів біологічної освіти та науки в Україні. Проект «Вся біологія» – це науково-освітній проект, створений для біології для природничих дисциплін. Представляє собою великий інформаційний ресурс, який містить в собі різноманітну інформацію щодо всіх розділів біології (Корисні посилання для вчителів біології).

2. Expectancy theory (передбачувальна винагорода) на якій базуються традиційні підходи до мотивації педагогів. Теорія передбачуваної винагороди ґрунтується на розумінні працівниками того, що докладаючи до роботи більше зусиль та старань, працівника очікує винагорода, наприклад грошова премія, подяки, нагороди, привілеї, пільги або кар'єрні перспективи. Теорія передбачуваної винагороди продовжується в теорії справедливості (equity theory), згідно з якою індивіди є розчарованими, якщо їх не винагороджують справедливо за докладені зусилля та досягнуті результати, внаслідок чого якість їх роботи знижується, та теорії покращення умов праці (job enrichment theory) згідно з якою працівники є більш продуктивними, якщо робота достатньо різноманітна та цікава. Отже, педагог який забезпечений необхідними ресурсами (інформацією, технічними та матеріальними засобами), має достатній досвід, навички та знання отримує певну винагороду за старання (досягнення педагогічних цілей, виконання професійних завдань). Для стимулювання мотивації вчителів можна використовувати систему винагород та похвал за їхню роботу, такі як додаткові бали за успішність учнів або можливості отримання додаткового навчання або розвитку професійних навичок. Вчителі можуть бути мотивовані до покращення своєї роботи за допомогою позитивного фідбеку від колег та адміністрації школи. Вчителі можуть отримувати похвалу за успіхи своїх учнів, за викладання нових тем, за розробку інноваційних методик та технологій навчання (Филипська).

3. Залучення до міжнародної співпраці – це можливість брати участь у міжнародних програмах та проектах – першочерговий розвиток освіти сьогодні. Міжнародна співпраця сприяє запровадженню в освітній процес цифрових методів навчання, дає змогу розширювати досвід впровадження цифрових технологій, формувати ключові компетентності учасників освітнього процесу, нові світоглядні засади сучасного навчання, залучення до науково-дослідницької, пошукової, експериментальної та практичної діяльності в рамках міжнародних проектів та програм.

Міжнародна діяльність дозволяє:

- долучатись до реалізації проектів, конкурсів, фестивалів;
- створення прямих зв'язків і партнерства між закладами освіти та школами-партнерами в різних країнах світу;
- взаємодія та обмін практичним досвідом з навчально-методичної роботи, дослідницько-експериментальної та виховної діяльності на основі планомірного використання накопиченого досвіду у навчанні;

- підвищення професіоналізму вчителя шляхом участі в міжнародних семінарах та практичних курсах;

- створити інформаційне сховище для обміну інформацією про новітні методики навчання, форми і методи організації навчального процесу, наукові методи та практичні результати; Звичайно, міжнародна діяльність вчителя біології спрямована як на обмін педагогічним досвідом та знаннями з колегами, беручи участь в конференціях, семінарах та проектах, так і на підвищення кваліфікації, розширення професійних можливостей. Євроінтеграція в освіті дає змогу вчителям брати участь в наступних міжнародних проектах:

- Erasmus+ Курси для вчителів – програма Європейського Союзу, яка надає вчителям можливість проходити курси навчання за кордоном. В рамках цієї програми вчителі можуть навчатися новим підходам та методикам викладання біології, а також знайомитися зі специфічними особливостями навчання у різних країнах.

- IBSE (Inquiry-Based Science Education) – проект, який спрямований на підвищення якості навчання біології шляхом використання науково-дослідницьких методів та взаємодії учнів та вчителів. Учасники проекту можуть брати участь у тренінгах, семінарах та роботі в групах, щоб навчитися використовувати наукові методи в своїй роботі з учнями.

- The Global Learning and Observations to Benefit the Environment (GLOBE) – це міжнародна програма, яка сприяє залученню учнів до вивчення природних наук та охорони довкілля. Вчителі можуть використовувати ресурси та інструменти, щоб допомогти учням виконувати дослідження довкілля та досліджувати природу. Адаптована версія програми GLOBE поширена в Україні Національним еколого-натуралістичним центром, а саме розроблений український сайт програми – globe.org.ua, де розміщені матеріали та методика впровадження програми GLOBE в навчальних закладах. На сайті розміщені останні новини, розробки та досягнення учасників програми з усього світу, наявна інформація що до проведення місцевих та міжнародних вебінарів для вчителів.

- ECO-SCHOOLS – це міжнародна програма, яка сприяє створенню екологічно освічених шкіл та залученню учнів до збереження довкілля. Вчителі можуть брати участь у тренінгах та семінарах (Ковальчук, 2022: 115).

Одною з складових мотиваційної готовності майбутнього педагога є мотивація професійного саморозвитку. Поштовхом до професійного самовдосконалення є розуміння певних вимог, які висуває суспільство перед фахівцем, оскільки самовдо-

.....

сконалення є неперервним процесом, тому вимоги до себе постійно зростають. Професійне самовдосконалення вчителя відбувається двома способами: самовиховання та самоосвіта. В саморозвитку важливими виступає післядипломна освіта, частиною якої є неформальна освіта. Поштовхом до підвищення кваліфікації є: вдосконалення знань та умінь, розповсюдження власного педагогічного досвіду, кар'єрний ріст, залучення до участі у професійних конкурсах; визнання серед колег за досягнуті успіхи. Неформальна освіта – це освіта, яка зазвичай отримується за освітніми програмами, які не передбачають присвоєння національно визнаних освітніх кваліфікацій на освітньому рівні, але можуть завершуватися присвоєнням професійних та/або часткових кваліфікацій, ступенів (Мартинець, 2016: 60).

Видами неформально освіти є:

- *професійні курси*, тренінги спрямовані на підвищення кваліфікації
- працівників освіти та здобуття нових навичок;
- *онлайн-освіта* – інтернет-курси (МООС). Інтернет-курси форма дистанційної за якої навчальні курси з певного предмета розміщуються в Інтернеті та перебувають у вільному доступі;
- *стажування* – форма навчання, практика для набуття досвіду й оволодіння фахом;
- *авторські школи* – інноваційні, експериментальні навчальні заклади, що реалізують оригінальні авторські педагогічні концепції під керівництвом автора;
- *школи пед майстерності* – це спільнота педагогічних працівників закладу активних, творчих, прагнучих професійно зростати, маючих своє бачення проблем позашкільної освіти та способи їх розв'язання (Ковальчук, 2018: 143).

Постійний розвиток вчителя біології відбувається в наступних сферах:

1. Науковій: сучасний розвиток науки змушує вчителів знати не тільки основи біології, але і останні наукові дослідження та тенденції. Це включає в себе знання про еволюцію, клітинну біологію, генетику, екологію, біохімію та інші сучасні наукові теми.
2. Педагогічній: розуміння нових стратегій навчання, впровадження нових методик.
3. Технічній: ознайомлення з сучасними технічними можливостями які допомагають викладанню біології. Це може включати в себе використання комп'ютерних програм, інтерактивних дошок, відео та аудіо матеріалів та інших електронних ресурсів.
4. Соціальної: бути ознайомленим з сучасними соціальними та екологічними проблемами та вміти розмовляти з учнями про ці теми. Таким

чином заклади системи післядипломної педагогічної освіти впливають на вмотивованість вчителя до педагогічної та наукової діяльності завдяки:

- узагальненню досвіду роботи, виробленню методичних рекомендацій для впровадження і розповсюдження;
- забезпеченню неперервності освіти педагогічного працівника;
- здійсненню управлінського та методичного супроводу.

Які б не були професійні стандарти, ми розуміємо, що вчитель, в першу чергу, особистість, яка має власні прагнення, ідеали, переконання, та погляди. Розуміння власної значущості в сфері освіти виступає стимулом в професійній діяльності. Лише соціально-активна, самореалізована та відповідальна людина може бути авторитетом для учнів. Самоаналіз педагогічної діяльності з метою її корекції, виступає рушійною силою в професійному розвитку. Вміння бачити прогалини у свої діяльності та корегувати їх стає поштовхом до самовдосконалення, що допомагає у досягненні педагогічних цілей. Рефлексія відбувається протягом усієї педагогічної діяльності вчителя, адже з часом змінюються мотиви педагогічної діяльності та її характер.

Варто зауважити, що недостатня мотивація є перешкодою, яка заважає педагогу реалізувати свій потенціал на практиці. Відповідне мотивування напряму впливає на ефективність діяльності педагога. Відсутність мотивації виражається у відсутності самовпевненості, бажання працювати через втрату престижу педагогічної діяльності. Безумовно, досягнення освітньої мети напряму пов'язане з особистісним потенціалом педагога, його загальною та професійною культурою, без якої неможливе розв'язання конкретних завдань навчання та виховання, відповідно до нових освітніх вимог.

Висновки. Сучасний вчитель, це всебічно розвинута, духовно наповнена людина, яка спонукає учнів до саморозвитку. Зараз педагог виступає не тільки джерелом знань, це відповідальна, комунікабельна, творча людина, яка постійно розвивається в своїй професії. Педагогічна діяльність виступає як багатопланова, тісно пов'язана між собою багатокomпонентна система. Для її успішного функціонування необхідно інтегративне взаємопов'язане та взаємозумовлене функціонування всіх її структурних компонентів, які дають змогу розкрити потенціал вчителя на всіх освітніх рівнях. Перспективою у вирішенні заданої проблеми виступає розроблення власної програми професійного розвитку вчителя, яка буде відповідати сучасним вимогам як змістовно, так і технологічно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баглай О. І. Формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2013. 20 с.
2. Баркасі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов (1997–2004 рр.) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2004. 254 с.
3. Бирка М.Ф. Система професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін у післядипломній освіті: дис. ... док. пед. наук. Запоріжжя. 2016. 309 с.
4. Біла О. О. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі. Ізмаїл, 2007. 236 с.
5. Волченко О. М. Комунікативна компетенція майбутніх учителів іноземних мов у контексті теорії діяльності : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. 2005. № 1. С. 40–46.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 375 с.
7. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII
8. Калінін В. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2005. 34 с.
9. Коваль Л.Є., Харагірло В.Є. Підходи до індивідуалізації професійного розвитку майстрів виробничого навчання засобами інформаційних технологій на курсах підвищення кваліфікації. *Нова педагогічна думка*. № 2. 2014. С. 190–194.
10. Ковальчук В. І., Присяжнюк С. С. Теоретичні аспекти розвитку мотивації педагогічних працівників ПТНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 382–386.
11. Ковальчук В. І. Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах інформаційного суспільства. Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент : кол. монографія / М. О. Кириченка, Л. М. Сергєєвої. Київ: Інтерсервіс, 2018. С. 133–157.
12. Ковальчук В.І. Розвиток педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання ПТНЗ у післядипломній освіті (теоретико-методичний аспект): монографія. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2014. 396 с.
13. Ковальчук В.І., Сорока В.В. Застосування інноваційних цифрових технологій у підготовці педагогів для сфери професійної освіти. Інноваційні освітні технології: світовий і вітчизняний досвід використання в системі неперервної освіти: монографія. Біла Церква : ТОВ «Білоцерківдрук». 2022. 249с.
14. Корисні посилання для вчителів біології : веб-сайт. URL: <https://vynogradiv.cprpp.org.ua/news/1620290383>.
15. Литвинюк Л. В. Педагогічне стимулювання професійного зростання вчителів загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2007. 21 с.
16. Мартинєць Л. А. управління професійним розвитком учителів: навч.-метод. посіб. Вінниця: ДонНУ, 2016. 87 с.
17. Положення про порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія». Харків : веб-сайт. URL: http://www.hgpa.kharkov.com/wpcontent/uploads/2019/normatyvni/pologennya_neformalna.pdf
18. Рибалка В. В. Професійний розвиток. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер. 2008. 220 с.
19. Сич В.М. Соціально-психологічні особливості мотивації професійного вдосконалення спеціалістів відділів освіти : автореф. дис. ... канд. наук. Київ, 2005.
20. Филипська В. Методи стимулювання педагогів до самовдосконалення : веб-сайт. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/537>.
21. Чарнецькі К. Психологія професійного розвитку особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук : 19.00.07. К., 1999. 48 с.
22. Шевченко О.А. Професійний розвиток молодого вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти. *Теорія і методика професійної освіти*. Херсон. 2014. 258 с.
23. Шмирко О.С. Педагогічні умови професійного розвитку майбутніх вчителів іноземної мови у системі університетської педагогічної освіти. теорія і методика професійної освіти : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький. 2016. 285 с.
24. Щербіна В. К. Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя економіки в умовах інтерактивного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2009. 21 с.

REFERENCES

1. Bahlai O. I. (2013) Formuvannia hotovnosti maibutnix fakhivtsiv mizhnarodnoho turyzmu do mizhkulturnoho spilkuvannia u profesiinii pidhotovtsi [Formation of readiness of future specialists of international tourism for Intercultural Communication in professional training] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : 13.00.04. 20. [in Ukrainian].
2. Barkasi V. V. (2004) Formuvannia profesiinnoi kompetentnosti v maibutnix uchyteliv inozemnykh mov (1997–2004 rr.) [Formation of professional. competence in future Foreign Language teachers] : dys. kand. ped. nauk : 13.00.04. 254 [in Ukrainian].
3. Byrka M.F. (2016) Systema profesiinoho rozvytku vchyteliv pryrodnycho-matematychnykh dystsyplin u pisliadyplomnii osviti [System of professional development of teachers of natural and mathematical disciplines in postgraduate education] : dys. dok. ped. nauk. 309. [in Ukrainian].
4. Bila O. O. (2007) Kompetentnist samorozvytku fakhivtsia : pedahohichni zasady formuvannia u vyshchii shkoli [Competence of self-development of a specialist: pedagogical bases of formation in higher education]. 236. [in Ukrainian].

5. Volchenko O. M. (2005) Komunikatyvna kompetentsiia maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u konteksti teorii diialnosti [Communicative competence of future teachers of foreign languages in the context of the theory of activity] : zb. nauk. pr. Umanskooho derzh. ped. un-tu im. Pavla Tychny, 1. 40–46. [in Ukrainian].
6. Honcharenko S.U. (1997) Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary], Kyiv, 375. [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017 № 2145-VIII [Law of Ukraine «on education» of 05.09.2017 No. 2145-VIII]. [in Ukrainian].
8. Kalinin V. O. (2005) Formuvannya profesiinnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy zasobamy dia- lohu kultur [Formation of professional competence of the future teacher of a foreign language by means of dialogue of cultures] : avtoref. dys. kand. ped. nauk : 13.00.04., 34. [in Ukrainian].
9. Koval L.E., Kharahirlo V.E. (2014) Pidkhody do individualizatsii profesiinoho rozvytku maistriv vyrobnychoho navchannia zasobamy informatsiinykh tekhnolohii na kursakh pidvyshchennia kvalifikatsii [Approaches to individualization of professional development of masters of industrial training by means of Information Technologies at advanced training courses]. A new pedagogical idea, 2. 190-194. [in Ukrainian].
10. Kovalchuk V. I., Prysiazhniuk S. S. (2017) Teoretychni aspekty rozvytku motyvatsii pedahohichnykh pratsivnykiv PTNZ [Theoretical aspects of the development of motivation of pedagogical workers of vocational schools] Young scientist, 5. 382-386. [in Ukrainian].
11. Kovalchuk V. I. (2018) Profesiinyi rozvytok pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh informatsiinoho suspilstva. Vidkryta osvita : innovatsiini tekhnolohii ta menedzhment [Professional development of pedagogical workers in the conditions of the information society. Open education: innovative technologies and management] : kol. monohrafiia. Interservice.133-157. [in Ukrainian].
12. Kovalchuk V.I. (2014) Rozvytok pedahohichnoi maisternosti maistriv vyrobnychoho navchannia PTNZ u pislidyplovnii osviti (teoretyko-metodychnyi aspekt) [Development of pedagogical skills of masters of industrial training of vocational schools in postgraduate education (theoretical and methodological aspect)] : monohrafiia. LTD «LIPS». 396. [in Ukrainian].
13. Kovalchuk V.I., Soroka V.V. (2022) Zastosuvannya innovatsiinykh tsyfrovyykh tekhnolohii u pidhotovtsi pedahohiv dlia sfery profesiinnoi osvity. Innovatsiini osvitni tekhnolohii: svitovi i vitchyzniani dosvid vykorystannia v systemi nep- erervnoi osvity [Application of innovative digital technologies in the training of teachers for the sphere of professional edu- cation. Innovative educational technologies: world and domestic experience of use in the system of continuing education] : monohrafiia. LLC «Belotserkovdruk». 249. [in Ukrainian].
14. Korysni posylannia dlia vchyteliv biolohii [useful links for biology teachers : website] : veb-sait. URL: <https://vynogradiv.cprpp.org.ua/news/1620290383>. [in Ukrainian].
15. Lytvyniuk L. V. (2007) Pedahohichne stymuliuвання profesiinoho zrostannia vchyteliv zahalnoosvitnikh navchal- nykh zakladiv [Pedagogical stimulation of professional growth of teachers of general educational institutions : abstract of dissertation for the degree of candidate of science] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : 13.00.04.14. [in Ukrainian].
16. Martynets L. A. (2016) Upravlinnia profesiinym rozvytkom uchyteliv [Management of professional development of teachers] : navch.-metod. posib. 87. [in Ukrainian].
17. Polozhennia pro poriadok vyznannia rezultativ navchannia, otrymanykh neformalnoi osviti Komunalnoho zakladu «Kharkivska humanitarno - pedahohichna akademiia». Kharkiv : veb-sait. URL: http://www.hgpa.kharkov.com/wpcontent/uploads/2019/normatyvni/pologennya_neformalna.pdf [in Ukrainian].
18. Rybalka V. V. (2008) Profesiinyi rozvytok [Professional development] Encyclopedia of Education. Academy of Ped- agogical Sciences of Ukraine: Yurinkom Inter. 220. [in Ukrainian].
19. Sych V.M. Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti motyvatsii profesiinoho vdoskonalennia spetsialistiv viddiliv osvity [Socio-psychological features of motivation of professional improvement of specialists of educational departments] : avtoref. dys. kand. nauk. 2005. [in Ukrainian].
20. Fylypska V. Metody stymuliuвання pedahohiv do samovdoskonalennia [Methods of stimulating teachers to self- improvement] : veb-sait. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/537>. [in Ukrainian].
21. Charnetski K. (1999) Psykholohiia profesiinoho rozvytku osobystosti [Psychology of professional development of personality] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra psykol. nauk : 19.00.07. 48. [in Ukrainian].
22. Shevchenko O.A. (2014) Profesiinyi rozvytok molodoho vchytelia v systemi pislidyplovnii pedahohichnoi osvity [Professional development of a young teacher in the system of postgraduate pedagogical education] Theory and methodology of professional education. 258. [in Ukrainian].
23. Shmyrko O.S. (2016) Pedahohichni umovy profesiinoho rozvytku maibutnikh vchyteliv inozemnoi movy u systemi universytetskoï pedahohichnoi osvity. teoriia i metodyka profesiinoi osvity [Pedagogical conditions of professional develop- ment of future Foreign Language teachers in the system of University pedagogical education. theory and methodology of professional education] : dys. kand. ped. nauk : 13.00.04. 285. [in Ukrainian].
24. Shcherbina V. K. (2009) Osobystisno-profesiinyi rozvytok maibutnoho vchytelia ekonomiky v umovakh interak- tyvnoho navchannia [Personal and professional development of the future teacher of economics in the conditions of interac- tive learning] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : 13.00.04. 21. [in Ukrainian].